

VASILIJ VASILIEVIČ

**ROZANOV**

**Apokalypsa**  
nášho veku



VYDAVATELSTVO  
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATELOV



Edícia svetových mysliteľov

Translation © Mikuláš Šoóš 2012  
Cover design © Dušan Babjak 2012  
Slovak edition © Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol.  
s r.o., Bratislava 2012  
e-mail: vsss@stonline.sk  
<http://www.vsss.sk>



Realizované s finančnou podporou  
Ministerstva kultúry Slovenskej republiky



VYDAVATELSTVO  
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATELOV  
spol. s r.o.

Z ruského originálu Василий Васильевич Розанов: Апокалипсис  
нашего времени, Издательство ЕКСМО, Москва, 2008

vybral a preložil Mikuláš Šoóš  
Zodpovedná redaktorka Marta Činovská  
Obálka Dušan Babjak  
Sadzba Dušan Babjak  
Tlač Eterna press  
Vydanie prvé  
Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-634-2

Vasilij Vasilievič Rozanov

**APOKALYPSA NÁŠHO VEKU**



VASILIJ VASILIEVIČ  
ROZANOV

Apokalypsa  
nášho veku



VYDAVATELSTVO  
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATELOV



## ČITATEĽOVI

Od 15. novembra budem vydávať dvojtyždne alebo mesačne texty pod spoločným názvom *Apokalypsa nášho veku*. Titul nepotrebuje objasnenie najmä preto, lebo aktuálne udalosti majú skutočne apokalyptický charakter. Niet pochyb o tom, že všetko, čo sa teraz deje, má hlboký základ v kolosálnej prázdnote, ktorá európske ľudstvo (a to vrátane Rusov) oddialila od bývalého kresťanstva; a do ktorej sa prepadá všetko: tróny, triedy, vrstvy, práca, majetok.

Všetko je otrasené. Všetci a všetko hynie a duša, stratiac svoj bývalý obsah, sa prepadá do prázdnoty.

Jednotlivé časti budú vychádzať v podobe malých knižiek.



## ROZVRÁTENÁ RÍŠA

Moskovský patriarcha Filaret<sup>1</sup> bol posledný (ak nie jediný) veľký hodnostár ruskej cirkvi...

„V Moskve sa konala krížová cesta a už všetci prešli – arcibiskupi, biskupi, kupci, ľud; niesli kríže a zástavy. Už takmer všetci prešli, takmer všetko skončilo... Až napokon ďaleko za procesiou ako celkom posledný kráčal niekto osamotene. Bol to Filaret.“

Toto mi rozprával akýsi starec. Pritom naznačil výšku drobného Filareta a dodal:

„Na všetkých a na všetko som zabudol: ale jeho, jeho vidím dodnes.“

A aj ja som na všetko zabudol zo života na moskovskej univerzite. Ale na duchaplný výrok pod jeho portrétom v aule sa pamätám.

Jeho slová, jeho príhovory boli trefné. Jeho rady (cárovi, vláde) múdre. Celý bol obdivuhodný.

Jedinečný...

A čo je „pred ním“ a „po ňom“? – niktoši, nuly. „Videli sme ich“ (šťasti). Nota bene všetky aspoň trochu významné osobnosti boli „tajne kacírské“. Nebadaťne, v tichosti, lež kacíri. A to vtedy, keď Filaret mal „vo všetkom pravdu“.

Uctieval dokonca aj synodu. Bol jej „uvedome-

---

1 Vasilij Michajlovič Drozdov (1782 – 1867) – cirkevná osobnosť, od roku 1826 moskovský metropolita. Zúčastnil sa na vypracovaní manifestu o oslobodení nevoľníctva.

lým členom“. Ctil si aj Nikolaja Pavloviča – hoci kvôli nemu ho „poslali zo synody na dovolenku a on sa tam už nikdy neobjavil“.<sup>2</sup> A vtedy – nie v cirkvi, ale v imperátorskej vláde – už došlo k rozpadu, k prelomu. Prečo nemohol veľký Imperátor vymenovať za svojho najbližšieho poradcu túto najdôležitejšiu cirkevnú osobnosť v celých dejinách ruskej cirkvi, tohto mimoriadneho a konzervatívneho ducha?

Ich cesty sa rozišli pre malichernosti. Ten diabolský Gogoľ má pravdu.

Pritom Puškin, Žukovskij, Lermontov, Gogoľ, Filaret – akí to žiariaci ľudia ríše. Lež Nikolaj chcel žiariť sám, spolu „so svojím priateľom, istým Wilhelmom Friedrichom“. Pritom to bol povrchný baran, uviaznutý v bodľači, a už bol prichystaný na porážku (dynastia).

Lež potom sa všetko naraz zrútilo, cárska ríša aj cirkev. Iba popi nechápu, že cirkev skrachovala ešte hrôzostrašnejšie ako ríša. Cár sa napokon zachoval lepšie ako duchovenstvo. Neafektoval, neklamal. Keď ale videl, ako ho národ a vojaci, ako aj šľachta (Rodzianko)<sup>3</sup>, tak nehanebne zavrhlí a zradili (kvôli hnusnej Rasputinovej afére), tak isto ako aj vždy fa-

---

2 Konflikt s najvyšším prokurátorom synody generálom Protasovom. „Generálove ostrohy sa mi zakvačujú do rúcha,“ tak sa vyjadril Filaret. A hneď to žalovali cárovi.

3 Michail Vladimírovič (1859 – 1924) – bol predsedom 3. a 4. Štátnej Dumy. Po revolúcii emigroval.

ložné „zastupiteľstvo“ a „páni kupci“, napísal, že sa takého podlého národa zrieka. A dal sa (v Cárskom) na sekanie ľadu. To bol rozumný, plnoprávny a dokonalý čin.

„Hoc som človek maličký, aj ja mám 32 rebier (Detský svet).“

A cirkev? Onen Andrej Ufimskij?<sup>4</sup> A vôbec všetci. Predtým to bolo „32 kňazov“, ktorí si želali „slobodnú cirkev“<sup>5</sup> „založenú na kánonoch“. Ale teraz všetkých 33333... 2...2...2...2 kňazov, podkňazov a nadkňazov chce pretromfnúť socialistov, Židov aj nežidov;<sup>6</sup> a teda začali pokrikovať a písať, že „Kristova cirkev bola v podstate vždy socialistická“ a najmä, že nikdy nebola monarchistická, to iba Peter Veľký „nás prinútil klamať“.

Rusko sa zrútilo za dva, nanajvýš za tri dni. Ani „Novoje vremja“<sup>7</sup> nebolo možné zrušiť tak rýchlo,

---

4 Episkop Andrej. Keď odsúdil činnosť Rasputina, dostal sa do konfliktu s cárom Mikulášom II. V apríli 1917 sa stal členom obnovenej Svätej Synody. Mal blízko ku kadetom. Zomrel pri represiaciach v roku 1937.

5 V období Dočasnej vlády ruská ortodoxná cirkev prešla zásadnou zmenou. Rozanov odkazuje na tieto zmeny. Bola zrušená štátna kontrola, cirkvi dali samostatnosť, a aj štátnu finančnú podporu. Bola obnovená Svätá Synoda a na jej čelo bol vymenovaný V. Evov.

6 Píšem to bez odsudzujúcej irónie, chcem zdôrazniť len to, že pre duchovenstvo a jeho spôsob vyjadrovania boli socialisti vždy „Židia“ v pohrdlivom a odsudzujúcom zmysle. Lenže vec smeruje k Apokalypse s jej „piesňou Mojžiša, sluhom božím“, a v nej, zdá sa, znejú ešte dlhšie legendy, ako o našom nešťastnom Rusku.

7 *Novoje vremja* – najväčší Petrohradský denník (1868 – 1917). Po revolúcii ho zakážu.

ako rýchlo Rusko prestalo jestvovať. Je zarážajúce, ako sa v okamihu rozsypalo na kúsky. Pritom ešte nikdy predtým taký otras nenastal, nevynímajúc ani „veľké sťahovanie národov“. Sťahovanie národov predsa trvalo celú epochu, „dve či tri storočia“. Tu na to stačili tri, ba možno iba dva dni. Zmizla pritom nielen ríša, nezostala ani cirkev, ani vojsko. Ale čo vlastne zostalo? Napodiv – vôbec nič.

Zostal len poddaný ľud. Jeden šesťdesiatročný „úctyhodný mužík“ z Novgorodskej gubernie sa vyjadril takto: „z bývalého cára by bolo načim kožu stiahnuť na remene“. Čiže neodrať ho naraz, ako pri indiánskom skalpovaní, ale tak po rusky vyrezávať z jeho kože pásik po pásiku.

Ale čo tomuto „úctyhodnému mužíkovi“ cár vlastne vyviedol?<sup>8</sup>

A tu je Dostojevskij...

Nuž a ešte Tolstoj a Alpatyč, a *Vojna a mier*.

Čo sa to tu vlastne prihodilo? Všetci sme vtipkovali. Vystrájali sme ozlomkrky, nemysliac pritom na to, že slnko to vidí a zem počuje. Nik nič nebral vážne, ba zo všetkých boli najserióznejší vlastne cári, veď aj ten Pavol<sup>9</sup> sa pri svojich schopnostiach „činil“ a pre-

---

8 Rozprávala mi to pani Nepenina, manželka ekonomického riaditeľa Novej Vremji v usadlosti Suda (jedna zo staníc Nikolajevskej železnice).

9 Cár Pavol I. (1754 – 1801) – do vojska zaviedol pruské poriadky, zmenšil výsady šľachty. Stal sa obeťou šľachtického sprisahania.

javoval sa rytiersky. A ako sa to často stáva - „obeťou bol nevinný“. Večný to príbeh, mieriaci na Izrael a jeho tajomstvá. No nechajme Izrael bokom, dnes ide o Rusko. My sme sa zahrávali najmä v literatúre. „Ako dobre to napísal“. A vždy bolo dôležité iba to, že to tak „dobre napísal“, ale čo „napísal“, o to sa už nezaujímal nik. Po *obsahovej* stránke je ruská literatúra taká ohavná, nehanebná a bezočivá ako nijaká iná literatúra. Čo vlastne urobila v rozľahlej a silnej ríši s pracovitým, vynaliezavým a povoľným ľudom? Ani ho neučila, ani ho nepodnecovala na vykovanie klinca, zhotovenie kosáka, či vyrobenie kosa (dovážame ich z Rakúska - geografia). Od čias Petra Veľkého tento ľud vyrastal v úplnej zaostalosti, pričom aj literatúra sa zaoberala iba tým, „ako ľúbili“ a „o čom sa zhovárali“. A všetci sa len „zhovárali“ a „zhovárali“ a len „ľúbili“ a stále iba „ľúbili“.

Ani o to sa nik nezaujímal (a nečítal som na túto tému v časopisoch a v novinách ani jeden článok), že v Rusku nejestvuje ani jedna taká lekárňa, ktorú by založil a prevádzkoval Rus, že z morských rastlín nevieme vyťažiť jóda a že aj horčicové náplasti sú u nás „francúzske“, lebo niet takého Rusa, ktorý by dokázal natrieť rozriedenú horčicu na papier a udržať jej liečivú „moc“ a „účinnosť“. Čo my vlastne vieme? Nuž, ako vidno, vieme „ľúbiť“, ako ľúbili Vronskij Annu<sup>10</sup>,

---

10 Hrdinovia Tolstého románu *Anna Kareninová*.

Litvinov Irinu<sup>11</sup>, Ležnev Lízu<sup>12</sup> a Oblomov Oľgu<sup>13</sup>. Prítom ale, môjtybože, koľko lásky potrebujeme v rodinách. Ibaže v rodinách, ako sa zdá, neľúbili sme až tak veľmi. Vari k tomu napomohol aj ten diablov zákon o rozvode („ľúb z povinnosti, nie z lásky“). Takže cirkev sa rozpadla prvá a stalo sa to akosi automaticky „v súlade so zákonom“...

---

## AKO ZOMIERAME?

Nuž, čo robiť: prišla smrť, teda nastal čas zomrieť.

Smrť, hrob pre šestinu zemskej súše. „Jednoduchá etnografická skutočnosť pre *bývalú* ruskú ríšu“, už o tom hovoria, prednášajú, premýšľajú, a v podstate sa s tým zmierujú. *Bývalé* Rusko sa premieňa v akýchsi „polabských Slovanov“<sup>14</sup>.

„Bývalé Rusko“... Ako sa to dá vysloviť? Ale už sa to tak vraví.

Smrť nespôsobuje bôľ. „Človek nezomiera vtedy, keď dozrel, ale keď sa z neho stáva prezreté ovocie“.

---

11 Postavy z Turgenovho románu *Dym*.

12 Postavy z Turgenovho románu *Rudin*.

13 Postavy z Gončarovovho románu *Oblomov*.

14 Skupina západných Slovaných kmeňov, ktoré sa usadili na západ od riek Labe a Sála. V polovici XII. storočia v boji s nemeckými zemepánmi zanikli, resp. časť z nich sa zachovala – Lužickí Srbi.

Čiže keď sú jeho životné živiny v takom stave, že už sa smrť stáva nevyhnutná.

Ak ale človek nezomiera „bez vôle Božej“, ako možno predpokladať, že „bez Božej vôle“ by mohla nastať smrť celého národa a cára? To je otázka. Teda Boh si ďalšie jestvovanie Ruska neželal. Vyhnal ho spod slnka. „Odídte, nepotrební ľudia“.

Lež prečo sme „nepotrební“?

Mimochodom, o tom vypovedá náš „zlatý literárny fond“: **Denník zbytočného človeka, Život zbytočného človeka.**<sup>15</sup> A aj *nepotrebného* človeka. Vymysleli sme „všelijaké myšacie diery“... Schovali sme sa pred slnečným svetlom, akoby sme sa za seba hanbili.

Človek, ktorý sa hanbí za seba? A slnko sa za takého človeka nebude hanbiť? Slniečko a človek sú vzájomne spojení.

Znamená to teda, že sme pod slnkom „nepotrební“ a že odchádzame do noci. Noc. Nebytie. Temný hrob.

Zomierame sťa fanfaróni, herci. „Ani kríž, ani modlitba.“ Ak niekto zomrie bez kríža a modlitby, je to určite Rus. Zvláštne. Celý život sme sa križovali a modlili, a teraz, keď prišla smrť – kríž sme zahodili. „Slovom, ruský človek nikdy nežil podľa pravo-

---

15 *Denník zbytočného človeka* – poviedka Ivana Sergejeviča Turgeneva.  
*Život zbytočného človeka* – poviedka Maxima Gorkého.

slávnej viery.“ V prípade mužíkov a vojakov sa prechod k socializmu a k absolútnemu ateizmu zavíšil tak rýchlo, akoby „zašli do kúpeľa a opláchli sa krizomou<sup>16</sup>“. Stalo sa to presne tak, tak to bolo, nie je to výmysel.

Prečo vlastne zomierame? Naozaj, ako sa to dá vyjadriť jedným slovom, ako sa to dá čo najstručnejšie zhrnúť? Zomierame kvôli jedinej základnej príčine: lebo si *nectíme seba* samých. My vlastne páchame samovraždu. Nevyháňa nás ani tak „slnko“, vyháňame sami seba. „Zmizni, ty čertovo plemeno.“

Nihilizmus... To je skutočne nihilizmus – to je to slovo, na ktoré ruský človek už dávno prekrstil seba samého, alebo presnejšie, ktorým sa uvoľnil spod kríža.

- Kto si? Blúdiaci vo vesmíre?
- Som nihilista.
- Len som sa *pretvaroval*, že sa modlím.
- Len som predstieral, že *žijem v cárovej ríši*.
- V skutočnosti som iba tak pre seba.
- Som robotník v továrni na rúry a do ostatných sa nestarám.
- Chcel by som menej robiť.
- Bodaj by som sa mohol viac zabávať.
- Vôbec sa mi nechce bojovať.

---

16 Krizma – svätý olej používaný pri krste alebo birmovke.



A vojak odhadzuje zbraň a robotník odchádza od pracovného stola.

- Zem nech si rodí sama. A opúšťa pôdu.

- Je známe, že zem je Božia a patrí rovnako každému.

Hej, ale ty nie si Boží človek. A zem, na ktorú sa spoliehaš, ti nič nedá zadarmo. A keďže ti nič nedá, napájaš ju krvou.

Je zem Kainova a je zem Ábelova. A tvoja zem, človek ruský, je zem Kainova. Lebo si prekliat vlastnú zem a tak zem prekliata teba. Hľa, nihilizmus a jeho argumentácia.

Na vyvrheľov slnko nesvieti. Takých slnko nepotrebuje.

Je zvláštne aj to, že do hrobu odchádzame rozjarení. Aj do vojny sme šli opojení. Pamätáte sa na ten august, na stretnutie cára a ľudu, ktoré už bolo iba pretvárkou? A tie víťazstvá, z ktorých najslávnejšie bolo víťazstvo kozáka Kručkova, ktorý, ako je dobrým zvykom, odľal sedem nemeckých hláv jedným švihom? A na dávne menšikovovsky<sup>17</sup> chrabré „Musíme zvíťaziť“? A na víťazné koncerty Dolinovej v cirkuse Cinizelli a potom v Cárskom sele? Nuž ale prečo „musíme zvíťaziť“? Víťazstvo sa predsa nepripravuje vo vojne, ale v mierových časoch. Lenže my sme

---

17 Alexander Danilevič Menšikov (1673 – 1729). Dôstojnícky sluha Petra I. Slávny vojvodca v období severnej vojny (1700 – 1721).

v dobách mieru nerobili vôbec nič, a ak niečo vieme robiť dobre, tak to je práve ničnerobenie. A ďalej to bolo ešte lepšie. Ak sme sa niečím skutočne nadchli, tak to bola revolúcia. „Všetky želania sa splnia.“ Nuž ale vážne – po čom ešte bažíme? „Ak sa kedy smädný napojil a hladujúci nasýtil, tak to bolo za revolúcie.“ Ale ba, revolucionár svoje prvé čižmy ešte ani neobdral a už sa jeho mŕtvola kotúľa do hrobu. Nie je to náhodou komediant? Či fanfarón? A kdeže sú naše modlitby? A naše kríže? „Nijaký pop by neodslúžil omšu za blaho duše takého nebožtíka.“

Nie je to človek živý, ale čiernokňažník, vlkolak. Živej duše v ňom niet a nikdy ani nebolo.

– Nihilista.

A za nihilistov sa panychídy neslúžia. Akurát sa povie: „Do čerta s ním“.

Prekliaty bol život jeho, nech je prekliata aj jeho smrť.

Jedna šestina zemskej súše je opojená revolúciou, ako bola opojená vojnou. „Zvítazíme.“ Hej, určite. Ale je to hrozné, že táto šestina súše nepretržite prerastala „hložím a trnám“, až kým slniečko nepovedalo: „Nepotrebujem ťa“. „Už ma zunovalo svietiť na pustú zem.“

Nihilizmus – „čo len z teba vyrastie?“

– Nič.

Ale o „ničom“ sa nedá ani hovoriť.

- Ani seba samých sme si nevážili. Podstatou Ruska je, že si seba neváži.

A je to aj zrejmé. Vážiť sa dá znojená práca, lenže my sme ani nepracovali, ani sa nepotili. A keďže sme nepracovali a nepotili, zem nás odmietla, a na tejto planéte už pre nás miesta niet.

Zaslúžili sme si to?

Určite hej.

A či sa to robí? Tisíc rokov jestvovať, založiť kniežatstvo, cisárstvo, ríšu, so všetkými naviazať styky, nosiť chocholy, klobúky, tváriť sa nábožne: a potom si nabrýzgať, sami sebe nabrýzgať do „nihilistov“ (veď to nie je nič iné, ako obyčajná nadávka) a zomrieť.

Rusko sa podobá falošnému generálovi, za ktorého akýsi falošný pop slúži panychídu. „V skutočnosti to bol zbehnutý komediant z provinciálneho divadla.“

---

Na tom všetkom je najprekvapujúcejšie to, a to je podstatné, že „sa vlastne vôbec nič nestalo“. „Všetko sa iba rozpadlo.“ Čo vlastne spôsobilo rozpad ríše? Nič mimoriadneho - ríša padla počas pracovného dňa. Bola akási „streda“, ničím sa neodlišujúca od iných dní. Nebola ani nedeľa, ani sobota, ani povedzme moslimský piatok. Boh si jednoducho odpľul a zhasol sviečku. Bol nedostatok poživne a pred

obchodmi sa tvorili fronty. Ale hej, bola tu opozícia. Ale hej, cár trucoval. Ale kedy bol v Rusku „dostatok“ niečoho bez pričinenia Žida či Nemca? A kedy u nás nebola opozícia? A kedy cár netrucoval? Ach, otupný piatok, pondelok či utorok...

Aj takto smutne, potupne a páchnuc sa dá pominúť. „Keby si aspoň, ty komediant, nejaké gesto vystruhol! Veď si bol neustále pripravený na rolu Hamleta.“ „Pamätáš sa na svoje role? Veruže ani Leonid Andrejev nič nevypotil. Všade samá všedná próza.“

Ak už je nejaký hrozne „nudný príbeh“, potom je to „pád Ruska“.

Sviečka zhasla. Lenže to bolo bez Božieho prispenia, iba tak... šla okolo baba ožratá, zakopla a rozčapila sa. Hlúpe. Hrozné. „Nechaj si tie tragédie, sem s fraškou.“

## MOJA PREDTUCHA

V úvodníku *Novoj vremji* som si prečítal, že „uzatvoriť mier s Nemeckom môže Rusko *hoci aj hneď*, ak mu odstúpi Kurlandy a Livónsko spolu s Rigou, ako aj niektoré ďalšie časti svojho územia“. Myslím si, že toto je jedna z tých nebezpečných ilúzií, za ktoré sme už toľkokrát zaplatili. Nemusíme si spomínať ani na slová Bismarcka, že „víťaz porazenému ponechá-